

REALISMUL ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Lect. univ. dr. ANDREI MIROIU
Universitatea „N. Titulescu” – București

Realismul este una dintre paradigmele centrale ale domeniului relațiilor internaționale, structurând înțelegerea evenimentelor, conceperea și desfășurarea politicii externe, configurarea conflictelor internaționale o mare parte a secolului XX. Acesta are în mod fundamental la bază o serie de considerații filosofice asupra naturii umane: **omul este rău, egoist și supus unei înclinații naturale către căutarea puterii, a dominației; ca atare, el trăiește într-o permanentă nesiguranță, fiind marcat de o profundă neîncredere în oameni și de o suspiciune la adresa celorlalți.** Urmează pe cale de consecință că și societățile și instituțiile create de om vor avea aceleași particularități ca și acesta. De la aceste prezumții pleacă și construcția realismului clasic.

Gândirea politică în domeniul relațiilor internaționale a fost însă structurată, încă de la început, de două mari direcții de gândire filosofică, deja dezvoltate de gânditori clasici precum Thomas Hobbes, Immanuel Kant, Jean-Jacques Rousseau, Machiavelli și alții. Aceste două mari tradiții filosofice dominante sunt: realismul și liberalismul. *Realismul* susține că omul este rău, și egoist. Natura însăși sau setul de condiții în care trăiește omul îl fac pe acesta rău. Natura sa este inevitabil și fundamental înclinată către căutarea puterii în raport cu ceilalți, a dominației sale asupra celorlalți. O astfel de viziune conduce către un război al tuturor împotriva tuturor și bine-cunoscutul “homo homini lupus” al lui Hobbes; pe el se sprijină în mare parte realismul relațiilor internaționale.

La nivelul politicii internaționale, însă, s-a produs următoarea distincție fundamentală: în relațiile internaționale lucrăm cu *două tipuri de oameni – omul*, individul ca și eșafod al domeniului relațiilor internaționale, și *conducătorul*, cel care întemeiază și conduce statul. Prin urmare, la nivelul relațiilor internaționale ne lovim de un dublu determinism: pe de o parte intervine natura umană nealterată de-a lungul secolelor, iar pe de altă parte pot interveni înclinațiile către răutate, intențiile rele ale conducătorilor înșiși. Pentru autorii realiști, **nu există nici o schimbare în natura umană**, de unde decurge în mod necesar că **nu există progres**. Din acest punct de vedere, **realismul este o paradigmă conservatoare**. Așadar, realismul, ca și idealismul de altfel, urmărește în ultimă instanță să investigheze acele *concepțe fundamentale și cadre de gândire* pe care le folosim în mod uzual pentru a explica și exprima realitatea: putere, rațiune, interes etc. Mai mult decât atât, principala lor premisă este una esențialmente filosofică – *natura umană* (și anumite considerații specifice asupra acesteia). Ca atare, este îndreptățit să numim **realismul (ca și idealismul), mai degrabă o filosofie a relațiilor internaționale**.

Cele două paradigme trebuie privite în mod fundamental antitetic, având teze complet diferite. După sfârșitul Primului Război Mondial (1914-1918) și conferințele de pace care i-au succedat s-au căutat o serie de mecanisme internaționale care să facă războiul blamabil sau eventual să îl elimine în totalitate, pentru ca lumea să nu mai fie vreodată confruntată cu distrugerea și pierderile atât de mari precum cele ale Marelui Război. Idealismul wilsonian susținea tocmai teza conform căreia omul nu este în mod necesar înclinat către conflict, ci dimpotrivă, înclinația lui naturală este mai degrabă către pace. Prin înființarea Ligii Națiunilor, se urmărea eliminarea definitivă a războiului din rândurile instrumentelor universal acceptate ale relațiilor internaționale.

Eșecul Ligii Națiunilor și a sistemului de securitate colectivă reprezentat de aceasta de a stopa izbucnirea în 1939 a celui de-al Doilea Război Mondial a condus la o critică masivă a wilsonianismului. Prin raportare critică la idealismul liberal interbelic și ca o reacție la acesta din urmă se construiește în perioada anilor '20 –'30 și realismul clasic al relațiilor internaționale.

Realistii clasici ai secolului al XX-lea au criticat aspru wilsonianismul datorită caracterului său efervescent și a inadecvării sale fundamentale la natura domeniului politicii internaționale.

Edward Hallett Carr (1892-1982), în cartea sa, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939* (1939), se angajează într-o critică susținută la adresa idealismului interbelic, promovat de marea majoritate a statelor occidentale. Acest model de gândire utopică, susține autorul, este cel care a grăbit izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial în 1939, deoarece nu avea nimic în comun cu realitatea politică internațională a momentului, ignorând o serie de principii definitorii ale acesteia.

În primul rând, **wilsonianismul este produsul unui anumit tip de politică și a unei configurații particulare a status quo-ului internațional.** Ea se bazează pe experiența istorică a Marii Britanii și Franței și a unui echilibru de putere pe care acestea îl păstrasera vreme relativ îndelungată. Greșeala vine tocmai din **posibilitatea de a extinde aceasta experiență particulară la nivelul întregului sistem internațional alcătuit din state diferite, din punct de vedere al puterii de care dispun și al poziției lor în sistemul internațional.**

Cele trei mari puteri SUA, Marea Britanie și Franța, au făcut o serie de considerații cu privire la natura morală a sistemului, în sensul în care un sistem care este fundamental bun pentru ele este bun pentru sistemul internațional în ansamblu. Presupuziția ascunsă este aceea că **toate marile puteri ale sistemului internațional din acel moment sunt fundamentale mulțumite de status quo-ul existent și că acceptă în mod rațional un sistem considerându-l ca fiind cel mai bun.** Se ignoră, însă, faptul că **sistemul care este considerat ca fiind cel mai bun este adesea impus în relațiile internaționale de către statul sau statele cele mai puternice.** Or acestea folosesc puterea de care se bucură în sistemul internațional în mod prioritar pentru a-și promova propriile interese și pentru a-și asigura un status cât mai satisfăcător în cadrul acestuia. Pentru E. H. Carr, problema inevitabilă a tuturor concepțiilor unei ordini mondiale bazată pe ascendența unei puteri superioare este aceea că implică, în ultimă instanță, recunoașterea dreptului celui mai puternic de a conduce lumea. **Războiul nu este generat de o incapacitate a statelor de a se înțelege între ele, ci este în mod fundamental rezultatul unor interese conflictuale, care într-un mediu internațional anarhic conduc la tensiuni în relațiile internaționale și în cele din urmă la conflict armat. Războiul este inevitabil** deoarece nu există nici un alt mijloc viabil de a rezolva interesele conflictuale ale statelor – actori raționali și egoiști – într-un sistem internațional anarhic. Iar asta face din idealismul wilsonian o cale neviabilă de construcție a politicii externe și a celei internaționale în general, întrucât pacea nu poate fi instaurată prin concepte morale și legislative care sunt aplicabile și posibil de conceput numai la nivel statal sau individual.

După sfârșitul Primului Război Mondial, Statele Unite se afirmă ca principalul pol de putere în sistemul internațional, Marea Britanie își continuă declinul început chiar înaintea Marelui Război în timp ce toate celelalte state europene beligerante sunt în fața colapsului financiar și statal rezultat în urma distrugerilor războiului. Ca atare, în această configurație este foarte ușor să afirmi o armonie naturală de interese, deși războiul care abia se încheiase o dezmințea în mod fundamental. Statele Unite infirmău în anii '20-'30 interesul național egoist ca bază a politicii lor externe, și susțineau un interes în sens umanitar și altruist, pentru întreaga lume, pentru democrație și libertate, susținând cooperarea între națiunile "iubitoare de pace". Însă, acest obiectiv este fundamental benefic politicii externe americane – deși extindea în mod fundamental aria de interes și implicare a SUA de la emisfera vestică la nivel global. În plus, SUA, cea mai entuziastă susținătoare a acestei politici, era și marea putere incontestabilă a sistemului internațional după Primul Război Mondial. La sfârșitul anilor '20 și începutul anilor '30 însă, în Europa, Germania era una dintre puterile care se simțea din ce în ce mai constrânsă în capacitatea sa de apărare și acțiune liberă de către hotărârile de dezarmare de la conferințele de pace ce au urmat Marelui Război. Aceasta a dus în cele din urmă la încălcarea respectivelor prevederi și începerea înarmării, semn că în sistem își făcea apariția o putere revoluționară. Franța și Marea Britanie resimt însă foarte târziu pericolul iminent reprezentat de Germania și în

speranța că tensiunile vor fi aplanate pe cale diplomatică, prin negociere, eșuează în a-și urmări prioritar interesul național: apărarea.

Deși considera că aplicate separat realității nici perspectiva școlii idealiste, nici cea a școlii realiste nu sunt suficiente, Carr își exprimă însă încrederea că realismul este mai adecvat studiului relațiilor internaționale decât idealismul. Într-adevăr însă, ceea ce este cu adevărat dezirabil, deși neînfăptuit încă, este o întrepătrundere a celor două viziuni în manieră complementară, deoarece utopia nu poate exista și nu ar avea sens fără raportare la realism și nici realismul fără raportare la aceasta.

La rândul său, un alt teoretician al relațiilor internaționale preocupat de relația dintre realitate și ceea ce este dezirabil este **Hans Morgenthau** (1904-1980). În lucrarea sa *Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace* (1948), Morgenthau susține necesitatea separării absolute dintre ceea ce este moral dezirabil și ceea ce este politic real. Astfel că nu putem aplica în domeniul politicii concepte morale abstracte. Morgenthau susține că realismul politic nu solicită și nici nu scuză indiferența față de idealurile politice sau de principiile morale, dar într-adevăr necesită o distincție clară între ceea ce este dezirabil și ceea ce este posibil, între ceea ce este dezirabil oriunde și oricând și ceea ce este posibil în condiții concrete de timp și spațiu.

Viziunea lui Morgenthau asupra realismului politic este mult mai complexă decât cea a lui Carr. Complexitatea sa este dată de cele trei nivele ale construcției filosofice:

1. **Nivelul individual** – *natura umană este una viciată, egoistă prin naștere, care este îndreptată către lupta pentru putere, caracterizată de o dorință nesățioasă de dominație (acel animus dominandi) și neschimbătoare*. Acesta este omul “politic.” Însă el nu constituie decât o singură parte a omului “real”, care este în realitate un compozit de om politic, economic, religios, moral, etc. Aceste caracteristici ale naturii umane se grupează în cele trei dimensiuni fundamentale ale acesteia: biologică, spirituală și rațională. Diferența dintre cele trei dimensiuni o face în principal dorința omului de putere, care este caracteristică dimensiunii politice, raționale. Din acest punct de vedere, putem judeca deciziile oamenilor de stat din punct de vedere al intențiilor pe care le urmăresc în căutarea unor anumite poziții de putere în sistemul internațional. În 1939 Hitler a conceput o politică a relațiilor externe care să îi justifice scopul de a transforma Germania într-un hegemon continental. Acest lucru se explică foarte ușor prin intermediul naturii umane a conducătorului însuși care resimte acel *animus dominandi* cu atât mai mult cu cât perspectiva unei puteri mai mari i se arată. În acest caz, nu numai că el ia decizii politice în perspectiva interesului național orientat către maximizarea puterii naționale, dar ca om el ia decizii care să-i maximizeze propria putere.

2. **Nivelul statal** – *statul (a se citi statul-națiune) este principalul actor în relațiile internaționale*. Sistemul internațional este definit și caracterizat de relațiile în cadrul său dintre un anumit tip de actori – statele-națiune care domină gândirea în politica internațională în epoca post-westfaliană. Pentru Morgenthau, statul-națiune este “punctul fundamental de referință al politicii externe.” Statul este extrem de important în construcția teoretică a lui Morgenthau, deoarece mediul internațional este format strict din relațiile între statele-națiune în anumite condiții. Astfel că statul are o serie de interese pe care și le definește în termeni de putere, într-un mod rațional și egoist, și pe care le urmărește în vederea maximizării puterii și securității proprii. Aceste interese pot să fie uneori conflictuale, ceea ce poate determina declanșarea de conflicte armate. Spre exemplu, în 1916 SUA declara război Germaniei pe baza faptului că politica sa era una inacceptabilă din punct de vedere moral. În realitate însă, miza și interesul SUA de a interveni în război au mers mai departe de atât: SUA încercase încă din vremea războiului americano-spaniol să limiteze accesul oricărei alte puteri europene în zona geografică de interes a SUA, emisfera vestică. În 1914, când în Europa cele trei puteri revizioniste, reunite sub numele Puterile Axei, având în frunte Germania, declară război Serbiei, SUA realizează gravitatea situației din punct de vedere al interesului său național: o putere revizionistă în Europa, în special una precum Germania ar putea periclita status-ul SUA în emisfera vestică și mai ales supremația

americană asupra mărilor și a principalelor puncte ale rutelor comerciale din aceasta zonă geografică. Ca atare, este perfect întemeiat motivul american de a intra în război împotriva Germaniei și de partea Puterilor Centrale, pentru a restabili balanța de putere în Europa. Însă, SUA nu a intrat în război pentru a opri injustiția și imoralitatea politicii Germaniei, ci datorită faptului că poziția sa de putere în cadrul emisferei vestice era amenințată de destabilizarea balanței de putere europene.

3. **Nivelul sistemic** – *caracteristica principală a sistemului internațional, care determină în mod fundamental relațiile între statele-națiune este lipsa unei autorități superioare recunoscută de state.* Cu alte cuvinte, **sistemul internațional este anarhic**. Acest principiu de ordonare a sistemului internațional conferă statelor din interiorul său libertatea de a decide în mod suveran și autonom care le sunt interesele și care sunt cele mai bune metode și căi de urmare și promovare a acestora. Tensiunea existentă la nivelul sistemului de către caracteristica sa de a fi anarhic este amplificată de faptul că **puterea statelor în sistem este una distribuită inegal**. Altfel spus, statele se diferențiază între ele în funcție de puterea pe care o dețin. Însă **puterea este întotdeauna relativă, ea nu poate fi măsurată cu exactitate**, fiind mai degrabă o funcție a unor **elemente ale puterii naționale: așezarea geografică, resursele naturale, demografia, moralul național, caracterul național, calitatea guvernării și a diplomației, capacitățile tehnologice, economice și militare**. În funcție de aceste variabile, fiecare stat își concepe politica externă. Dacă un stat precum SUA are avantajul de a avea o dimensiune continentală, fiind înconjurată de ape, un stat precum Franța, care se situează pe continent trebuie să-și conceapă în mod diferit politica de apărare. În plus, un stat care este în plină dinamică demografică are o bază de recrutare mult mai largă decât cea a unui stat care se confruntă cu fenomenul îmbătrânirii populației. Nivelul dezvoltării economice al unui stat este extrem de important din perspectiva potențialului transformării capacităților economice în capacități militare. Astfel că, un stat precum SUA la începutul Primului Război Mondial era clar avantajat având în vedere nivelul înalt de dezvoltare economică ce a putut fi rapid convertită în capacități militare – spre deosebire de Franța, care aflându-se în recesiune încă de dinaintea izbucnirii războiului nu și-a putut reconverti cu aceeași ușurință capacitățile economice în putere politică.

Considerațiile de la aceste trei nivele de construcție teoretică sunt prezentate de Morgenthau în cele **șase principii ale realismului** pe care le formulează în lucrarea *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*:

1. Politica (internațională) este guvernată de legi obiective ce se regăsesc în natura umană. Aceasta, susține Morgenthau, este neschimbătoare și orientată către câștigarea de putere și dominație asupra celorlalți. Pe baza acestor legi obiective ale politicii ce își au originea în natura umană este posibil să concepem o teorie rațională a politicii internaționale care să le reflecte fidel. Prin teorie, Morgenthau înțelege atât afirmarea faptelor cât și conferirea unui anumit sens acestora prin intermediul comparației obiective și detașate dintre alternativele raționale ale unui actor politic în anumite circumstanțe și alegerea făcută de acesta. Aceasta comparație interesează însă în măsura în care ne raportăm la consecințele politice ale alegerii făcute. În viziunea lui Morgenthau există două posibilități: fie investigăm motivele și intențiile actorului politic în alegerea politică făcută, fie investigăm consecințele acelei politici. În ceea ce privește însă prima variantă, ea nu ajută construcția rațională deoarece faptul că îi cunoaștem motivele și intențiile unui actor politic nu garantează succesul politicii respective. Mai mult decât atât, faptul că un actor are o motivație bună și intenții bune în aplicarea unei politici nu garantează succesul acesteia și nici o serie de consecințe benefice pe care eventual să le producă.

2. Interesul statelor este definit în termeni de putere – conceptul de putere este absolut necesar și definitoriu pentru **relațiile internaționale care sunt în esență relații de putere între statele naționale ale sistemului internațional**. **Puterea este un concept central al viziunii realiste**, întrucât ea este motorul care determină toate raportările reciproce ale statelor în sistemul internațional. Totodată, puterea este conceptul care transformă politica într-o sferă autonomă în raport cu economia, morala, religia și alte domenii. Totodată, el este cel care conferă și o

continuitate politicii externe a unui stat și o consistență și o coerență interne, în ciuda legislaturilor interne diferite. Din acest punct de vedere puterea nu mai lasă loc în relațiile internaționale unor interpretări fundamentale eronate care explică politica externă prin motivele oamenilor politici care o concep sau prin preferințele ideologice ale acestora. Toți conducătorii și oamenii politici și toate statele caută să-și maximizeze puterea și securitatea în raport cu celelalte state ale sistemului internațional. Aceasta este logica pe care ele își structurează în orice moment politică externă, indiferent de motivație sau coloratură politică.

Interesul național în sensul în care este el folosit de Morgenthau este foarte aproape de acel **raison d'Etat** al lui **Richelieu**, care susținea decizia politică și acțiunea externă printr-o serie de motive ce se circumscriau interesului statului de a câștiga cât mai multă putere în sistemul internațional. Statul impune luarea unor decizii politice și performarea unor acțiuni externe care nu trebuie judecate în termeni morali pentru că interesul statului este în primul rând acela de supraviețuire și siguranță națională prin maximizarea puterii sale.

3. Interesul definit în termeni de putere este o categorie obiectivă, universal valabilă, dar fără un înțeles fix și definitiv. Acesta este conceptul cheie al realismului clasic și al politicii internaționale. Toate statele acționează în funcție de interesele pe care și le definesc singure în baza suveranității naționale, în termeni de putere. Astfel că interesul devine însăși parte a esenței politice, și nu se alterează în timp sau spațiu. Așa cum susținea și George Washington, citat de Morgenthau, "interesul este principiul guvernant" al statelor și acțiunilor lor. Chiar dacă interesul ca și putere este neschimbat în ceea ce privește statul, totuși circumstanțele și condițiile particulare în care acesta operează se modifică în timp și spațiu, ele depinzând de contextul cultural și politic general în care este plasat statul. Ca atare, politica externă, urmărind interesul fundamental al statului de a-și maximiza puterea, este afectată de contextul imediat în care este elaborată și aplicată. Astfel că pozițiile statelor în sistemul internațional se modifică, balanțele de putere se modifică și ele, ceea ce necesită implicit o adecvare a politicii externe, în vederea interesului fundamental, la noile condiții în care se regăsesc. Iar reconsiderarea politicii externe a statului trebuie făcută având în vedere legile obiective ale politicii provenite din natura umană și nu principiile morale abstracte (așa cum sugerează idealismul).

4. Principiile morale universale nu pot fi aplicate acțiunilor statelor naționale în forma lor abstractă, ci trebuie filtrate prin intermediul circumstanțelor concrete de spațiu și timp. Principiile morale nu se pot substitui legilor obiective ale politicii internaționale, deoarece ele nu sunt universale. **Morala nu este unică în timp și spațiu**, or relațiile internaționale au nevoie de o serie de principii universale valabile în timp și spațiu. **Puterea este astfel principiul suprem al relațiilor internaționale în paradigma realistă.** Mai mult decât atât, nu putem judeca relațiile internaționale în termeni morali, pentru că aceștia nu sunt adecvați unei analize politice. Nu putem aplica acțiunii statelor aceleași precepte morale care funcționează la nivel individual sau național, deoarece acestea se sprijină pe autoritatea națională ca să fie respectate și aplicate. În sistemul internațional anarhic, însă, nu există o astfel de autoritate superioară care să reglementeze relațiile dintre state, ca atare aceste relații sunt reglementate de raporturile de putere dintre acestea. Mai mult decât atât, nu putem cădea în eroarea de a considera principiile morale individuale ca fiind aplicabile și acțiunilor statului – deoarece, spre deosebire de individ, acesta are alte funcții de performanță. Din acest punct de vedere, pentru stat este un imperativ moral supraviețuirea națională. Tentativa de a construi politica externă în termeni strict morali are două mari erori cuprinse într-ânsa: pe de o parte, ea nu consideră cadrele de analiză a realității politice așa cum este ea – interesul național; pe de altă parte, nu dă seama de faptul că la nivelul sistemului internațional, în ciuda normelor legale universale recunoscute, **statele nu sunt egale între ele** (în termeni de putere, libertate etc). Aceste lucruri îi sunt reproșate de către Morgenthau și izolaționismului și wilsonianismului american, care s-a concentrat pe o armonie de interese universale, în detrimentul interesului național american în emisfera vestică; astfel, wilsonianismul a condus la o extindere la nivel global a acțiunii SUA, care presupunea eforturi financiare mai mari, neglijând însă interesul propriu-zis american.

În relațiile internaționale, de aceea, este recomandată **prudența**, în sensul în care **trebuie să judecăm acțiunile (chiar și cele aparent morale, sau mai ales acestea) în funcție de consecințele politice pe care le vor produce**. Astfel că trebuie dezvoltată și asumată o **etică politică**, care să judece acțiunile politice în funcție de consecințele lor, spre deosebire de morala abstractă care investighează conformitatea lor cu legile abstracte ale moralei. Există însă o interdependență mare între morală și politică în sensul că o politică fără nici un principiu moral călăuzitor s-ar transforma într-o **realpolitik** lipsită de scrupule.

5. **Trebuie făcută distincția clară între aspirațiile morale la un moment dat ale unei națiuni și legile morale.** În lupta sa pentru maximizarea puterii și securității, statele care dețin o putere semnificativ mai mare decât celelalte pot să preseze pentru universalizarea, generalizarea aspirațiilor lor morale. Acesta este o formă ascunsă de politică imperialistă, ce nu trebuie însă să devină categorie obiectivă de analiză a moralității statelor sistemului internațional. Deși puterile majore sunt cele care impun regulile după care relațiile interstatale se ghidează, totuși este de evitat situația în care acestea urmăresc să transforme sistemul după chipul și asemănarea lor. Acest lucru ar antrena o libertate și mai mică a puterilor minore ale sistemului de a acționa în relațiile internaționale. În plus, această situație lasă puterea majoră respectivă într-o situație relativ dificilă, transformând-o din promotoare în agentul de menținere și îndeplinire a respectivelor norme morale. Mai degrabă decât să aducă pacea, o astfel de situație stabilește parametrii unui nou conflict, deoarece statele vor căuta întotdeauna o politică de putere unele în raport cu celelalte, alegând riscurile care provin din promisiunea câștigurilor rezultate dintr-un război în defavoarea păcii. Astfel, politica internațională este percepută în mod esențial ca fiind un joc cu sumă nulă, gândit în termeni de “câștigul propriu, pierderea adversarului.”

6. **Principiile realismului mențin autonomia sferei politicii în raport cu toate celelalte care trebuie să i se subordoneze.** Astfel că dimensiunile biologică și spirituală vor fi considerate secundar în raport cu cea rațională – politică. Lupta pentru putere și dominație în raport cu ceilalți, puterea și voința de putere în sine diferențiază politica în mod fundamental de orice altă sferă, fie ea economică, morală, religioasă, etc. Mai degrabă decât a se constitui într-un principiu propriu-zis, cel de-al șaselea punct reprezintă o statuare a autonomiei domeniului politicii internaționale ca și domeniu de activitate și cercetare distinct în raport cu celelalte. Acest lucru trebuie înțeles în contextul dificultăților pe care le-a întâmpinat încă de la început domeniul relațiilor internaționale adesea încorporat ad-hoc în domenii mult mai cuprinzătoare precum științele politice, economia, etc.

În concluzie, realismul este o paradigmă conservatoare a relațiilor internaționale, ce are la bază o concepție a naturii umane neschimbătoare, dominată de voința de putere și de egoism și răutate. Ea este produsul încercărilor teoretice de a construi o **teorie care să explice comportamentul statelor**, prin identificarea unor factori pereni, care se detașează de circumscriserile situaționale, și influențează comportamentul statelor în sistemul internațional. Principalul astfel de factor este **puterea**. Punctul de plecare al teoriei realiste este **natura sistemului internațional, care este anarhic**, ceea ce înseamnă că în cadrul sistemului internațional nu există nici o autoritate executivă superioară statului, care să-i reglementeze comportamentul. Ca atare, statele nu sunt constrânse în comportamentul lor extern decât de acțiunile celorlalte state și de propriile lor interese și capacități. În momentul în care apar conflicte majore de interese între două sau mai multe state, conflictul este inevitabil, în lipsa unor mecanisme care să-l suplinească. Așadar, statele în sistemul internațional sunt întotdeauna suspicioase cu privire la amenințarea cu folosirea forței asupra lor de către alte state. De aceea, ele caută constant să-și maximizeze puterea în vederea maximizării propriei securități. Balanța de putere în această situație nu este decât un mecanism de minimalizare a războiului și conflictelor. Aceasta concepție realistă asupra sistemului internațional se potrivește în foarte mare măsură cu **modelul mesei de biliard**, în care sistemul internațional este privit ca o masă de biliard pe care evoluează statele, ca și bile de biliard, între care ciocnirile sunt neregulate și inevitabile.

Referințe bibliografice:

1. Carr E H, 1978. *The Twenty Years' Crisis: 1919-1939 An Introduction to the Study of International Relations*, Macmillan, NY.
2. Morgenthau, Hans, 1985. *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf Inc, NY.